

รูปแบบการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลินทรีย์
ของเกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
Extension Model on supply chain management of organic rice
of farmers in Lower-Northeastern part of Thailand

สุนิสา เยาวสกุลมาศ¹ บำเพ็ญ เขียวหวาน² เบลูจมาศ อยู่ประเสริฐ³ และสมจิต โยระคง⁴
Sunisa Yaowasakunmat¹, Bumpen Keowan², Benchamas Yooprasert³
and Somjit Yothakong⁴

Received : December 23, 2018; Revised : January 22, 2019; Accepted : January 24, 2019

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพเศรษฐกิจ สังคม การรับรู้ข่าวสารและความรู้ของเกษตรกร 2) การจัดการผลิต ความคิดเห็น ปัญหาของเกษตรกร 3) การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าว 4) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตและต่อความคิดเห็นในการจัดการห่วงโซ่อุปทาน 5) การส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน 6) รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ค่าสถิติ T-test และสถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุ ผลการศึกษาพบว่า 1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือน 4.22 คน มีแรงงานในครัวเรือน 2.64 คน ไม่ได้จ้างแรงงานในการผลิต พื้นที่นาอินทรีย์ของตนเอง 10.34 ไร่ เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ รายได้จากการผลิต 57,943.10 บาท รายจ่าย 26,905.55 บาทต่อปี การรับรู้ข่าวสารโดยหอกระจายข่าวจากผู้นำท้องถิ่น เกษตรกรมีความรู้ที่ถูกต้องต่อการผลิตในระดับปานกลาง 2) ผลผลิตเฉลี่ย 563.49 กิโลกรัม ต่อไร่ เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานในระดับมากที่สุด ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 3) การจัดการห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มเกษตรกรทุกกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีกระบวนการจัดการไม่แตกต่างกัน 4) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการในเชิงปฏิบัติ ได้แก่ ความคิดเห็น ระดับการศึกษา

¹นักศึกษาลัทธิสุทธปรัชญาดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Doctor of Philosophy, Sukhothai Thammathirat University, Thailand; e-mail : theright7@hotmail.com

²สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat University, Thailand.

³สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat University, Thailand.

⁴สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat University, Thailand.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลในเชิงความคิดเห็น ได้แก่ การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร สมาชิกในครัวเรือน การรับรู้ข่าวสาร 5) บทบาทนักส่งเสริมการเกษตรยังไม่เป็นไปตามความคาดหวังของเกษตรกรที่ต้องการให้เข้ามาส่งเสริมการจัดการผลิต 6) รูปแบบการส่งเสริมระดับต้นน้ำใช้ระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน กลางน้ำใช้รูปแบบการประชุมกลุ่ม ฝึกอบรม ปลายน้ำเน้นการจัดจำหน่ายในช่องทางที่หลากหลายรวมถึงการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ถึงความหลากหลายของสินค้าที่เป็นไปตามมาตรฐาน แนวทางการส่งเสริมควรเน้นการพัฒนาการผลิต คุณภาพและผลิตภัณฑ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกร และลักษณะการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

คำสำคัญ (Keywords) : รูปแบบการส่งเสริมการเกษตร, การจัดการห่วงโซ่อุปทาน, ข้าวหอมมะลิอินทรีย์

Abstract

The objectives were to study 1) socio-economic, information and knowledge perception 2) production management, opinions, and problems 3) rice supply chain management 4) factors that influenced the production and opinions on supply chain management 5) the extension of supply chain management 6) models and guidelines in the extension of rice supply chain management in the lower northeastern region by conducting interviews. Analyzed statistics values such as T-test and multiple regression analysis. The results showed that 1) most of the farmers were female with the average age of 51.50 years old and completed primary school education. Their household members were 4.22 people with the household labor of 2.64 people and no labor hiring. They owned 10.34 rai of organic rice field. The farmers were part of organic production group with the average income from organic rice production of 57,943.10 Baht and expenses of 26,905.55 Baht per year. The information reception was from the news distribution tower by local leaders. Farmers had correct perception towards the organic rice production at a medium level. 2) The average productivity was 563.49 kilogram per rai. The opinions towards supply chain of farmers were at the highest level. Problems were at the medium level. 3) The supply chain management of every groups was strong and were not different from each other. 4) Factors that influenced the practicality of supply chain management included opinions and education levels. Factors that affected the opinions were the membership in agricultural institutions, household members, and knowledge reception. 5) Current extension officials were not at the level of expectation that farmers want yet. They would like for support in production management. 6) At the upstream level, the model system was the training and visitation. Midstream, group meeting and training model. Downstream, focused on supporting the distributions in

various channels as well as information technology adoption to help with the promotion so that the consumers would be able to receive the various types of products according to standard. The extension guidelines should emphasize on the development of production, quality and product, agricultural extension officials, agricultural, and traits in supply chain management extension.

Keywords : Agricultural Extension Model, Supply Chain Management, Organic Hom Mali Rice

บทนำ (Introduction)

การปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มที่มีราคาสูงกว่าที่ผ่านมามีความต้องการรับรองและประเมินราคาตามมาตรฐานของประเทศคู่ค้าเป็นหลัก หากราคาสูงต้องได้มาตรฐานตลอดห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งที่ผ่านมามีความพร้อมเรื่องต้นทาง คือ การปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์เท่านั้น รัฐบาลจึงมีนโยบายให้ร่วมกันประยุกต์ระบบเครือข่ายอุตสาหกรรมเกษตรเชิงพาณิชย์ พัฒนาห่วงโซ่อุปสงค์ - อุปทาน (Demand - Supply Chain) ข้าวหอมมะลิทั้งระบบ เพื่อให้มีต้นทุนต่ำลงแต่ได้ผลผลิตสูงขึ้นหากทุก ๆ ภาคส่วน สามารถรวมตัวกันแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน และทำความเข้าใจกับมาตรฐานต่าง ๆ ร่วมกันแล้ว ประเทศไทยจะสามารถสร้างความเชื่อมั่นในสายตาของชาวโลก รวมทั้งผู้บริโภคในประเทศ ให้ครัวไทยเป็นครัวโลกได้ตามแผนและแนวทางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาตลาดสินค้าอินทรีย์โดยเฉพาะตลาดยุโรป จากรายงานสถิติในปี 2557 มีมูลค่าการส่งออกถึง 12,690 ตัน คิดเป็นมูลค่าการส่งออกราว 552.25 ล้านบาท (Withoon, 2015) โดยพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานกว่าร้อยละ 88 อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ตลาดข้าวอินทรีย์ในประเทศยังมีขนาดเล็ก เพราะผู้บริโภคไทยยังไม่เห็นคุณค่าของข้าวอินทรีย์เท่ากับข้าวที่มีธาตุอาหารอื่น ๆ ในด้านสุขภาพ อุปสรรคข้อนี้ทำให้ราคาข้าวอินทรีย์ที่เกษตรกรขายได้อาจไม่คุ้มกับต้นทุนและความยากลำบากในกระบวนการผลิตและเก็บเกี่ยวที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน มาตรฐานรับรองของไทยยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางวงการขาดข้อมูลด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และราคา ที่สร้างความไว้วางใจให้ผู้เกี่ยวข้อง ในห่วงโซ่อุปทาน และยังขาดการวิจัยและพัฒนาด้านการผลิตและการเก็บเกี่ยวข้าวอินทรีย์อย่างจริงจังซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดเห็น สภาพการผลิต การจัดการคุณภาพ การเพิ่มมูลค่า การตลาดข้าว ปัญหาและอุปสรรค ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการห่วงโซ่อุปทาน รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ สู่ปลายน้ำ ให้เป็นฐานข้อมูลความรู้ในการกำหนดทิศทางหรือรูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

- 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์
- 2) การจัดการผลิต ความคิดเห็น และปัญหาในการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์
- 3) การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกร
- 4) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิต และต่อความคิดเห็นในการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์
- 5) การส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 6) สังเคราะห์รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากร คือ ผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 2,348 ราย กลุ่มตัวอย่าง 250 ราย แล้วกำหนดสัดส่วนเป็นรายจังหวัด ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi - stage Sampling)
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการศึกษาจากเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการทดสอบเครื่องมือโดยพบค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ เท่ากับ 0.91 แล้วนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริง
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มเกษตรกร การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม และการจัดเวทีสัมมนาเชิงวิชาการ ในการวิเคราะห์ร่วมกับผู้แทนเกษตรกร นักส่งเสริม นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมการจัดการตลอดห่วงโซ่อุปทานที่สังเคราะห์ขึ้นแล้วทำการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
1) ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ T-test และสถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression)

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากข้อมูลทุติยภูมิ การสังเกต การสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการห่วงโซ่อุปทาน รูปแบบการส่งเสริมการจัดการ และบทบาทของนักส่งเสริมการเกษตร โดย SWOT Analysis

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สภาพเศรษฐกิจและสังคม

1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.50 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือน 4.22 คน มีแรงงานในครัวเรือน 2.64 คน ไม่ได้มีการจ้างแรงงานในการผลิตข้าวอินทรีย์ พื้นที่ถือครองที่ดินเป็นของตนเอง 17.13 ไร่ มีพื้นที่นาอินทรีย์ของตนเอง 10.34 ไร่ เช่าพื้นที่ทำนาอินทรีย์ 9.00 ไร่ มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร รั้งจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีรายได้ 166,112.65 บาทต่อปี รายได้จากการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 57,943.10 บาทต่อปี รายได้จากข้าวทั่วไป 62,350.19 บาทต่อปี รายได้จากการทำเกษตรทั่วไป 54,391.09 บาทต่อปี รายได้นอกภาคการเกษตร 74,125.17 บาทต่อปี รายจ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ 87,429.24 บาทต่อปี รายจ่ายในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 26,905.55 บาทต่อปี รายจ่ายเพื่อการดำรงชีพ 66,739.49 บาทต่อปี รายจ่ายในการทำเกษตรอื่น ๆ 24,831.45 บาทต่อปี

2) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร จากชุมชนโดยหอกระจายข่าว ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จุดถ่ายทอดเทคโนโลยี/ แพลงสาธิต ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล หอสมุดประจำหมู่บ้าน แหล่งข้อมูลในครอบครัวของเกษตรกรจากโทรทัศน์ เพื่อนบ้าน ญาติ วิทยุ เอกสารทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และ VDO DVD ตามลำดับ

3) ความถี่ของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร พบว่า ด้านสื่อบุคคล อยู่ในระดับมาก จากผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อนบ้าน ด้านสื่อ IT, สื่อมวลชน ระดับมาก จากหอกระจายข่าว โทรทัศน์ และวิทยุ ด้านสื่อสิ่งพิมพ์ ระดับปานกลาง จากหนังสือพิมพ์ และด้านสื่อกิจกรรม ระดับมาก จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี/ ศูนย์เรียนรู้

4) ความรู้ของเกษตรกร ในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ พบว่า เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องต่อการผลิตข้าวอินทรีย์ในระดับปานกลาง 9.98 ข้อ จากทั้งหมด 15 ข้อ มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องมากที่สุดประเด็นแหล่งน้ำและคุณภาพน้ำต้องไม่ปนเปื้อนวัตถุอันตราย รองลงมาต้องมีการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติในแปลงทุกขั้นตอน

2. ศึกษาสภาพการผลิต ความคิดเห็นและปัญหาในการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์

1) สภาพการผลิต การจัดการ ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

(1) สภาพการผลิต พื้นที่ปลูก เฉลี่ย 9.35 ไร่ ส่วนใหญ่มีพื้นที่ 1 - 5 ไร่ ปริมาณผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในรอบปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ไม่เกิน 3,000 กิโลกรัม เฉลี่ย 563.49

กิโลกรัม ปริมาณผลผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ต่อไร่ ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 401 - 600 กิโลกรัม เฉลี่ย 486.39 กิโลกรัมต่อไร่

(2) สภาพการจัดการผลิต พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไถตะเมื่อฝนตกใหม่และไถแปร เมื่อต้องการจะปลูกข้าว ไถกลบฟางหรือตอซังข้าวก่อนการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยมีการปฏิบัติ 19.79 ข้อ จาก 25 ข้อ

2) ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดการห้วงโซ่อุปทาน ภาพรวมในระดับมากที่สุด โดยเกษตรกรอยู่ในระดับเห็นด้วยมากในการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การผลิตข้าวอินทรีย์ทำให้ดินดีขึ้น

3) ปัญหาของเกษตรกรที่มีต่อการจัดการห้วงโซ่อุปทาน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่า ในด้านการผลิตเกษตรกรมีปัญหาการขาดแหล่งน้ำ ระดับปานกลาง ได้แก่ พ่อค้าคนกลาง เอาเปรียบด้านราคา

3. การจัดการห้วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกร ไม่มีความแตกต่างกันมากนักในรูปแบบการดำเนินงาน กระบวนการจัดการทุกกลุ่มมีความเข้มแข็งของระบบการผลิต การเข้าถึงตลาดของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของเกษตรกรจากการรวมกลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีการทำสัญญาในการซื้อขายไว้ล่วงหน้าจากการสนับสนุนของหลายหน่วยงาน มีช่องทางที่หลากหลายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมถึงผลิตภัณฑ์ในห้วงโซ่มูลค่า ปัญหาที่พบคือน้ำที่ใช้ในการเกษตรยังไม่เพียงพอและอาจยังมีสารเคมีตกค้าง ความต้องการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายเกษตรกร เงินทุน องค์ความรู้งานวิจัยที่สนับสนุนในการผลิต การรวมกลุ่ม การแปรรูป และการจำหน่ายผลผลิต

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิต และความคิดเห็นในการจัดการห้วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลินทรีย์

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการห้วงโซ่อุปทานในเชิงปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ .01 เชิงบวก ได้แก่ ความคิดเห็นต่อการจัดการห้วงโซ่อุปทาน เชิงลบ ได้แก่ ระดับการศึกษา

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการห้วงโซ่อุปทานในเชิงความคิดเห็น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เชิงบวก ได้แก่ การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงลบ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร และระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

5. การส่งเสริมการจัดการห้วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลินทรีย์

1) สภาพการส่งเสริมการจัดการห้วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลินทรีย์แก่เกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรพื้นที่เป้าหมาย มีการวิเคราะห์พื้นที่ก่อนดำเนินงาน มีการประชาสัมพันธ์ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยได้รับจากงบประมาณจังหวัด เขียววิทยากรภายนอก มาฝึกอบรมเกษตรกร เขียวเกษตรกรผู้ชำนาญการ และเจ้าหน้าที่จากกรมการข้าว กรมวิชาการเกษตร และศูนย์บริหารศัตรูพืช เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ปฏิบัติการอบรมถ่ายทอดความรู้ เรื่องการผลิต

ตามระบบจัดการคุณภาพและแนวทางปฏิบัติตามข้อกำหนด มีการดำเนินการตรวจสอบสถานที่ผลิตหรือแปลงเกษตรกร การจัดบันทึก การเก็บสารเคมี ความสะอาดของแปลง และประเมินตามแบบประเมินแปลงเบื้องต้นของกรมส่งเสริมการเกษตร ในพื้นที่ความรับผิดชอบ มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานและกำหนดการให้คำแนะนำแก่เกษตรกร มีการประสานงานเพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน แล้วแจ้งแผนการให้คำแนะนำรวมถึงเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม

2) บทบาทของนักส่งเสริมการเกษตรที่พึงประสงค์ พบว่า บทบาทที่ควรจะมีอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การให้บริการความรู้ ณ ศูนย์ถ่ายทอดฯ

3) บทบาทของนักส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบัน ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การประสานงานภายนอกชุมชนแต่ในพื้นที่รับผิดชอบ

6. รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

1) รูปแบบการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

(1) ระดับต้นน้ำ เริ่มจากการที่นักส่งเสริมการเกษตร นักวิชาการ หรือเกษตรกรผู้นำที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในส่วนของข้อมูลเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ เป็นผู้ประชาสัมพันธ์และประสานงานให้มีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และ ๓.ก.ส. ภายในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่เหมาะสม โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การเยี่ยมเยียนไร่ นา การศึกษาดูงานแปลงสาธิต การฝึกอบรม รวมถึงการใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อให้เกษตรกรรับรู้และเข้าใจในกระบวนการผลิตที่ถูกต้อง แล้วจึงยอมรับนำไปใช้กับไร่นาของตนเองต่อไป

(2) ระดับกลางน้ำ นักส่งเสริมการเกษตร ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการข้าว กรมวิชาการเกษตร กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ภายในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยวผลผลิต การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า การตรวจสอบรับรองมาตรฐานการผลิต รวมถึงการสร้างตราสัญลักษณ์ของสินค้าที่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การประชุมกลุ่ม การศึกษาดูงานแปลงสาธิต การฝึกอบรม การสนทนารายบุคคล รวมถึงการใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อให้เกษตรกรรับรู้และเข้าใจในกระบวนการเก็บเกี่ยว การแปรรูปและจัดเก็บสินค้าที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่น

(3) ระดับปลายน้ำ นักส่งเสริมการเกษตร ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม หน่วยงานต่าง ๆ ภายในพื้นที่จังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การหาช่องทางการประชาสัมพันธ์และการตลาดของสินค้า การสนับสนุนการจัดจำหน่ายในช่องทางที่หลากหลายทั้งในและต่างประเทศ โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับผู้บริโภค ตลาดนัดสีเขียว การขายผ่านช่องทางออนไลน์ รวมถึงการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ถึงความหลากหลายของสินค้าที่เป็นไปตามมาตรฐาน โดยสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้

ภาพที่ 1 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ทั้งระบบ

2) แนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์

ด้านการพัฒนาการผลิต สนับสนุนให้กลุ่มผู้ผลิตและผู้ประกอบการได้มีส่วนร่วมและเป็นผู้กำหนดรายละเอียดของแผนกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ขยายผลการผลิตให้เน้นที่กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์อยู่แล้วเป็นหลักก่อน และการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

ด้านการพัฒนาคุณภาพและผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรปฏิบัติตามมาตรฐานที่ตลาดต้องการ การพัฒนาระบบส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ทั้งบุคลากร และการพัฒนาความรู้ทักษะของเจ้าหน้าที่ การจัดทำระบบควบคุมภายใน เพื่อให้กลุ่มผู้ผลิตได้รับการตรวจรับรอง

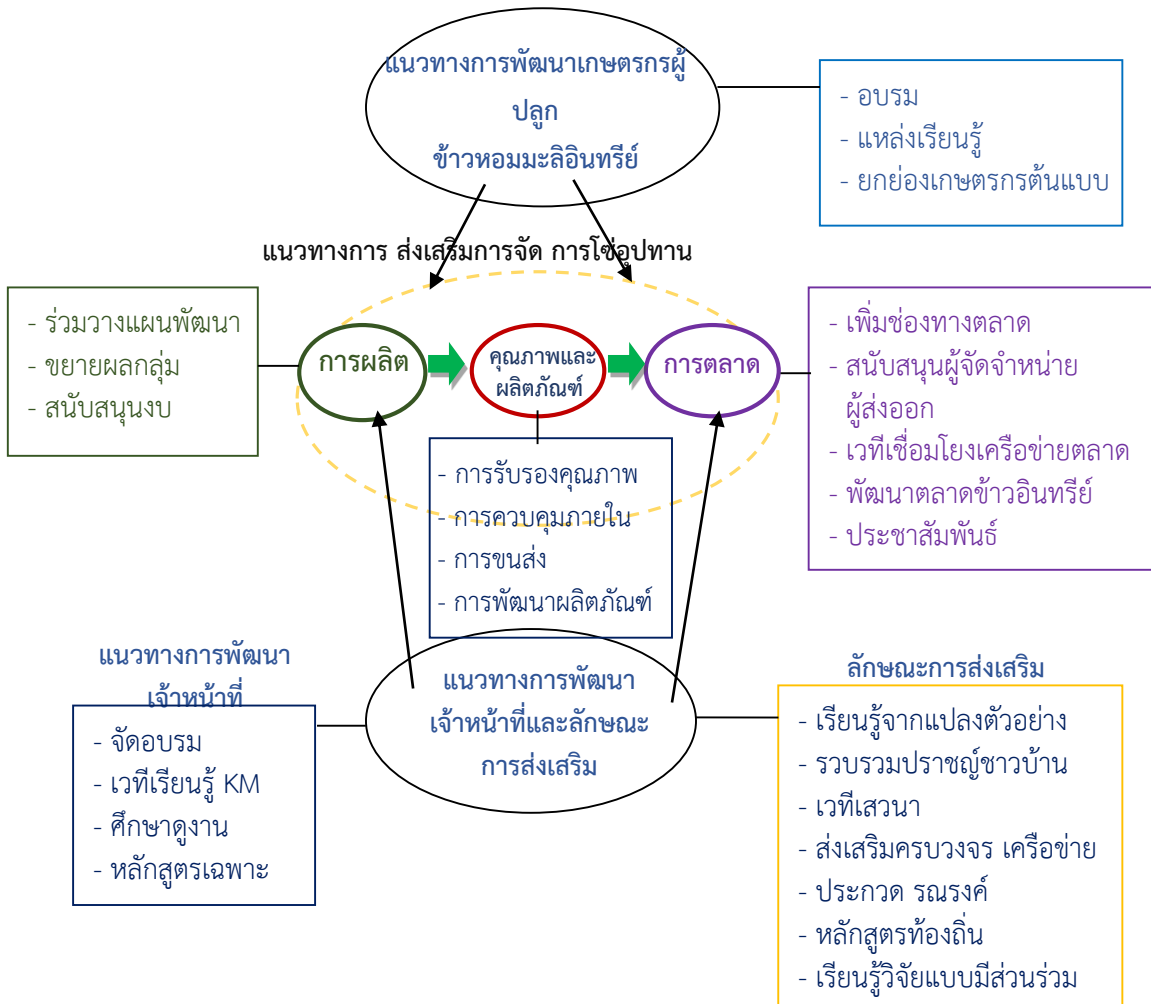
มาตรฐาน สนับสนุนการตรวจรับรองคุณภาพมาตรฐาน และพัฒนาระบบโลจิสติกส์สำหรับกลุ่มเกษตรกรในการขนส่งผลผลิตเกษตรอินทรีย์

ด้านการพัฒนาคุณภาพและผลิตภัณท์ สนับสนุนการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายผลผลิตและสินค้าอินทรีย์ไทย ทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ จัดให้มีเวทีเพื่อสร้างความเชื่อมโยงของเครือข่ายทางการตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ พัฒนาการตลาดข้าวอินทรีย์ในชุมชน เพื่อจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณท์จากข้าวอินทรีย์ สนับสนุน ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ตลาดข้าวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง สนับสนุนให้ผู้จัดจำหน่าย/ผู้ส่งออกหรือกลุ่มเกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับการรับซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ และส่งเสริมช่องทางการตลาดสำหรับผลิตภัณท์ที่ได้จากข้าวอินทรีย์

ด้านการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริม จัดการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง เช่น ระบบการผลิต การตลาดข้าวอินทรีย์ การจัดการสินค้าข้าวอินทรีย์ การเข้าสู่ระบบการส่งเสริมมาตรฐานสินค้า จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) ระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในจังหวัด จัดให้มีการศึกษาดูงานกับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทาน และพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

ด้านการพัฒนาเกษตรกร จัดอบรมเกษตรกร เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญในการเข้าสู่ระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของการผลิตข้าวอินทรีย์ สนับสนุนการจัดทำแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์ และให้การสนับสนุน ส่งเสริมยกย่องเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของการผลิตข้าวอินทรีย์

ด้านการพัฒนาลักษณะการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน ส่งเสริมการเรียนรู้จากแปลงตัวอย่างในท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ดำเนินการจัดทำแปลงตัวอย่างที่มีความเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่นพื้นที่ ส่งเสริมการรวบรวมปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ในท้องถิ่นได้มีโอกาสพบปะ พูดคุยสนทนากัน แล้วมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการให้ความรู้และจัดเวทีสนทนาให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านความรู้ในการผลิต แปรรูป การรวมกลุ่มเพื่อจัดจำหน่ายผลผลิต ส่งเสริมให้ครบวงจร และเชื่อมโยงเครือข่าย ตั้งแต่เริ่มกระบวนการ เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้รับประโยชน์มากที่สุด จัดประกวด รมรงค์ และแข่งขันผลผลิตที่ได้จากการผลิตอินทรีย์ ส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับเยาวชน โดยให้เด็กเยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้จากไร่รนาของตนเองในชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังความรู้ไว้แต่เยาว์วัย และส่งเสริมการให้เกษตรกรมีส่วนร่วมเรียนรู้ในการเก็บข้อมูลความหลากหลายในธรรมชาติ การวิจัยพัฒนาในด้านที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 2 แนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากผลการศึกษา มีประเด็นที่ได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพเศรษฐกิจและสังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และความรู้

จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ทั้งนี้ไม่สอดคล้องกับผลของ Ua Chit (2007). และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวที่จะพบว่าเป็นเพศชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวและต้องใช้แรงงานในกระบวนการผลิต แต่ในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอาจเป็นเพราะเพศหญิงจะมีความละเอียดอ่อน รอบคอบมากกว่าในด้านการจัดการข้าวอินทรีย์ตั้งแต่กระบวนการผลิต การแปรรูป ไปจนถึงการขายตามช่องทางต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย

เกษตรกรอายุเฉลี่ย 51.50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ มีสมาชิกในครัวเรือน 3 - 4 คน เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ มีรายได้เฉลี่ย 166,112.65 บาทต่อปี ทั้งนี้ อายุ 50 ปีขึ้นไป เป็นช่วงวัยที่พบว่าเป็นแรงงานเกษตรกรส่วนใหญ่ใน

ประเทศที่มีแนวคิดในการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อเป็นการดูแลสุขภาพของตนเอง อีกทั้งเห็นว่าเป็นแนวทางที่ดีในการลดต้นทุนจากการจัดหาปัจจัยการผลิตที่ได้จากการรวมกลุ่มภายในท้องถิ่นของตนเอง

เกษตรกรรับรู้ข้อมูลข่าวสารภาพรวมในระดับมาก โดยส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำท้องถิ่น ผ่านหอกระจายข่าว การรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรยังมีน้อยกว่าผู้นำท้องถิ่น ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้พบว่าระดับการรับข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กับบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและมีอิทธิพลในทิศทางตรงข้ามต่อการจัดการโซ่อุปทานในเชิงความคิดเห็นของเกษตรกร อาจเนื่องมาจากการเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายกว่าจากหอกระจายข่าวและการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในทุก ๆ วัน ทำให้เกษตรกรมีที่ปรึกษาและสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาพิจารณาตามความเป็นจริง ดังนั้นเพื่อให้เกิดการยอมรับเพิ่มขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ความรู้ของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ พบว่า เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการผลิตข้าวอินทรีย์ ในระดับปานกลาง และไม่พบว่ามีความสัมพันธ์ต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทาน ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจต่อการปฏิบัติที่ถูกวิธี ให้เกษตรกรเห็นว่าเป็นวิธีการปฏิบัติที่ง่าย ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน ทำให้มีการตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการปฏิบัติ ซึ่งจะส่งผลต่อการยอมรับจัดการโซ่อุปทานของเกษตรกรได้เพิ่มขึ้น

2. การจัดการผลิต ความคิดเห็นและปัญหา

เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ถูกต้องในระดับมาก จากประสบการณ์ในการปลูกและความรู้ต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือสื่อต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการปลูกข้าวอินทรีย์ ดังนั้นหากมีการเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสร้างความตื่นตัวในการปลูกข้าวอินทรีย์บ่อยครั้งขึ้นก็จะส่งผลให้เกษตรกรนำมาพิจารณา และเกิดการยอมรับและการปฏิบัติมากขึ้น

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดการโซ่อุปทาน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยพบว่าเกษตรกรเน้นผลิตภัณฑ์มีคุณภาพได้รับการรับรอง การเปิดตลาดให้ผู้ผลิตพบผู้บริโภคเพื่อเป็นการบอกเล่าเรื่องราวในกระบวนการผลิตด้วยความเอาใจใส่ที่จะสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

ปัญหาของเกษตรกรระดับปานกลาง โดยส่วนใหญ่คือขาดแหล่งน้ำ ซึ่งจะเห็นว่าเป็นปัญหาหลักของเขตภาคอีสานตอนล่างมานานด้วยสภาพภูมิประเทศที่ต้องทำการเกษตรแบบร่องดูฝนเป็นหลัก ทั้งนี้ภาครัฐเองก็พยายามหาแนวทางแก้ปัญหาแล้วแต่ก็ยังคงไม่เพียงพอ ในประเด็นขาดความรู้ในการแปรรูป เนื่องมาจากการที่เกษตรกรมองว่าหากมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เองได้ทีนอกเหนือจากการขายเป็นข้าวเปลือกเหมือนกับผู้ประกอบการที่มารับซื้อข้าวเปลือกไปแปรรูป อาจจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

3. การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิของกลุ่มเกษตรกร

จากการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มเกษตรกรแทบไม่มีความแตกต่างกันในกระบวนการจัดการ ทุกกลุ่มมีความเข้มแข็งของระบบการผลิต ทั้งนี้เกิดจากการที่หน่วยงานทุกภาคส่วนร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาการผลิต ภายใต้แนวทางการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ที่ชัดเจน มีการทำสัญญาในการซื้อขายล่วงหน้า มีช่องทางที่หลากหลายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม รวมถึงผลิตภัณฑ์ในห่วงโซ่มูลค่ามีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตและความคิดเห็น

1) ความคิดเห็นของเกษตรกรมีอิทธิพลต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานเชิงบวก กล่าวคือ เกษตรกรที่มีระดับความคิดเห็นสูงขึ้นว่าการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่ดีจะมีผลต่อการผลิตจะส่งผลให้เกษตรกรมีแนวทางในการจัดการห่วงโซ่อุปทานในเชิงปฏิบัติที่ดีมากกว่าเกษตรกรที่มีระดับความคิดเห็นน้อย ทั้งนี้หากเกษตรกรได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในแง่ความรู้และการปฏิบัติต่าง ๆ รวมถึงการสร้างจิตสำนึกในการผลิตที่ดีเพิ่มมากขึ้นจะช่วยให้เกษตรกรเริ่มรับรู้ ตื่นตัวและให้ความสำคัญต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานมากขึ้น

2) ระดับการศึกษาของเกษตรกร มีอิทธิพลเชิงลบต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานของเกษตรกรในเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ เมื่อเกษตรกรมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นการจัดการห่วงโซ่อุปทานมีแนวโน้มลดลงจากการวิจัยที่ค้นพบอาจกล่าวได้ว่า การจัดการห่วงโซ่อุปทานของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นเกษตรกรที่ได้ผ่านการลองผิดลองถูก มีความคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในการผลิตที่ยังคงเป็นแบบเดิม ๆ แต่ยังมีความต้องการพัฒนารายได้จากห่วงโซ่มูลค่า จึงมีความตื่นตัวต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่มีกระบวนการผลิตและการตลาดที่ง่ายขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Natthawat (2009) ระบุว่า ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานด้านการตลาดข้าวอินทรีย์

3) การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานในเชิงความคิดเห็นของเกษตรกร กล่าวคือ เกษตรกรที่มีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับสถาบันเกษตรกรจำนวนมากขึ้น จะมีการจัดการห่วงโซ่อุปทานในเชิงความคิดเห็นที่สูงขึ้นด้วย ซึ่งอาจเป็นผลจากการที่เกษตรกรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากสมาชิกภายในกลุ่มเพิ่มมากขึ้น

4) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร มีอิทธิพลเชิงลบต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานในเชิงความคิดเห็น กล่าวคือ เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย จะทำให้การจัดการห่วงโซ่อุปทานในเชิงความคิดเห็นของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการที่เกษตรกรมีจำนวนสมาชิกน้อย ต้องมีการจ้างแรงงานในการผลิต ผลผลิตที่ได้ก็อาจจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ส่งผลให้รายได้น้อยตามไปด้วยจึงควรต้องมีการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่ดีเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าในการผลิต

5) ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลเชิงลบต่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานในเชิงความคิดเห็น กล่าวคือ เกษตรกรรับรู้ข้อมูลมากเกินไปจะส่งผลให้การจัดการในเชิงความคิดเห็นลดลง อาจเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการผลิตที่ค่อนข้างมาก มีการลองผิดลองถูกและอาจเคยประสบ

ปัญหาการผลิตในหลากหลายรูปแบบแล้ว เกษตรกรบางรายอาจไม่ต้องการรับรู้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและมากเกินไปซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนในการจัดการ

5. การส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

จากผลการทดสอบระหว่างบทบาทของนักส่งเสริมการเกษตรที่พึงประสงค์และบทบาทที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือในปัจจุบันนักส่งเสริมการเกษตรยังมีบทบาทต่อการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานต่อเกษตรกรน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากการดูแลเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นภารกิจหลักของกรมการข้าว โดยที่ผ่านมารกรมการข้าว มีแนวทางพัฒนาการส่งเสริมการผลิตข้าวในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกลุ่มของศูนย์ข้าวชุมชนเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาข้าวอินทรีย์ของชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะไปส่งเสริมให้กลุ่มทำเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ใช้เอง เนื่องจากเป็นปัญหาหลักและเป็นปัญหาแรกของเกษตรกรที่ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดี แต่เกษตรกรก็ยังคงมีความคาดหวังต่อบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับตำบลที่จะเป็นผู้ประสานงานที่ดีได้ในการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านรูปแบบการเยี่ยมเยียนในไร่นาและการฝึกอบรม

6. รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

รูปแบบการส่งเสริมการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์ทั้งระบบควรเริ่มจากการที่นักส่งเสริมการเกษตร เป็นผู้ประชาสัมพันธ์และประสานงานให้มีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ธกส. โดยมีการกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่เหมาะสม ในระดับปลายน้ำ โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การเยี่ยมเยียนในไร่นา ฝึกอบรม ศึกษาดูงานแปลงสาธิต จัดนิทรรศการเกษตรอินทรีย์ ตลาดสีเขียว การจัดจำหน่ายสินค้าออนไลน์ รวมถึงการใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้และเข้าใจในกระบวนการผลิตที่ถูกต้อง รับรู้ถึงความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน โดยสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ทั้งนี้ควรให้ความสำคัญในการให้บริการโดยส่งเสริมให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนเกษตรกรเกิดการยอมรับและตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร ควรมีการวางแผนการผลิตเพื่อลดต้นทุนการผลิตลงให้มากที่สุด มีการจดบันทึกข้อมูลต้นทุนการผลิตอย่างสม่ำเสมอ ศึกษาเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการรวมกลุ่มและสร้างความร่วมมือกันอย่างจริงจัง และพัฒนาตัวเองให้เป็นนักวิจัยในพื้นที่เพื่อศึกษาปัญหาของการผลิตอย่างต่อเนื่อง

1.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรเพิ่มบทบาทของตนเองต่อการช่วยเหลือทั้งระบบ และให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ประสานความร่วมมือในส่วนของกรมการข้าว กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม สถาบันการศึกษาในพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใน

การทำวิจัยและพัฒนาการจัดการโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์ เนื่องจากบริบทของพื้นที่อาจมีความแตกต่างกัน ควรพัฒนาความรู้และศักยภาพของเกษตรกร โดยเน้นให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง ควรเพิ่มบทบาทในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างเกษตรกรกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจแนวทางปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร มองเห็นเป้าหมายและวิธีการปฏิบัติงานชัดเจน โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น และควรส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้มีการทำวิจัยในพื้นที่เพื่อการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบผลจากการส่งเสริมการเกษตรตามรูปแบบนี้ในสินค้าเกษตรอื่น ๆ เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์ต่อไป

2.2 ควรศึกษาความคาดหวังของเกษตรกรที่มีต่อบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงรูปแบบการส่งเสริมให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในแต่ละท้องถิ่นต่อไป

2.3 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมเรียนรู้ ในการเก็บข้อมูล การวิจัยพัฒนาในด้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์

2.4 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่เกิดจากการผลิตข้าวอินทรีย์ เช่น ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อสุขภาพของเกษตรกร ผลประโยชน์ที่เกิดกับความอุดมสมบูรณ์ของดิน

เอกสารอ้างอิง (References)

- Chopra, S. and Meindl, P. (2001). **Supply Chain Management : Strategy, Planning and Operations**. NJ: Prentice – Hall.
- Department of Agriculture. (2005). “Organic production standards of Thailand” Ministry of Agriculture and Cooperatives”. [Online]. Available : <http://www.organic.moc.go.th>. Retrieved December 15, 2016. [In Thai]
- Department of Agricultural Extension. (2011). **Development of agricultural extension work in Thailand**. Bangkok : Thankamon Printing. [In Thai]
- Greenet. (2015). “Overview of Thai organic agriculture situation 2013 - 2014”. [Online]. Available ; <http://www.greenet.or.th/article/411>. Retrieved March 1, 2016. [In Thai]
- Greenet. (2015). “Thai organic market”. [Online]. Available : <http://www.greenet.or.th/article/1009>. Retrieved March 1, 2016. [In Thai]
- Michael E Porter. (1998). **The competitive advantage of nations: with a new introduction**. New York: Free Press.

- Nattharinda, T. (2009). **Evaluation of canned corn supply chain efficiency**. Master of Engineering Program in Industrial Engineering. Chaing Mai University. [In Thai]
- Natthawat, S. (2009). **The development of organic rice marketing model for farmers in the upper northern**. Faculty of Agricultural Production. Maejo University. [In Thai]
- Supply-Chain Council, (2004). **Supply-Chain Operations Reference-Model: SCOR VERSION 6.1** Supply-Chain Council : Pittsburgh.
- Ua Chit, M. (2007). **Project to promote the production of jasmine rice is safe from toxins, the season of 2005/2006. Strategic and information Department**. Mukdahan : Provincial Agricultural Office. [In Thai]
- UNIDO. (2009). **Agro-value Chain Analysis and Development: The UNIDO Approach**. A staff working paper.
- Withoon, P and Chaiwat, K. (2015). **Study of production situation data and Marketing of organic products**. Organic Agriculture Development Center. Sukhothai Thammathirat Open University and Earth Net Foundation. [In Thai]

